Spis treści

Słowo wstępne 9

Arkadiusz Babczuk: Miękkie ograniczenia budżetowe jednostek samorządu terytorialnego 11
Grażyna Borys: Świadectwa pochodzenia jako instrument wspierający kogenerację 26
Martina Černíková: The Most Considerable Changes of the Tax Legislation in the Context of the Public Budgets Stabilization in the Czech Republic 35
Jarosław Dziuba: Wykorzystanie przychodów zwrotnych w gospodarce finansowej powiatów w Polsce 41
Andrzej Koza: Wsparcie ze środków publicznych przedsiębiorczości bezrobotnych osób niepełnosprawnych 53
Damian Kubiak: Zmiany na rynku pracowniczych programów emerytalnych w Polsce 62
Alina Majczyna: Rola Funduszu Dopłat w realizacji programów dopłat do kredytów mieszkaniowych 72
Martina Prskavcová: Tax Policy in Taiwan (Republic of China) 82
Ivana Šimíková: Mundell-Fleming Model and Maastrichts Fiscal Convergence Criteria: Fiscal and Budgetary Stabilization Need in the Context of EMU 91
Jana Šmídová: Is Contemporary Tax Book in the Czech Republic Really Tax Book? 96
Melania Bąk: Wartości niematerialne i prawne w aspekcie prawa bilansowego i podatkowego oraz Międzynarodowych Standardów Rachunkowości..... 102
Zdeněk Brabec: The Financial Evalutation of the Capital Project (Construction of the Minibike Circuit) 118
Šárka Čechlovská: Project Finance – an Alternative Method of Corporate Financing 127
Marketa Dubová, Helena Jáčová, Marie Šimonová: Analysis of E-learning Materials Benefits of Course „Selected Problems of Financial Management" for Different Target Groups of Users 132
Olga Hasprová: Comparison of Selected Items of Company and Insurance Company's Liabilities Balance Sheets 150
Josef Horák: Development of Czech Accounting from the End of 19th Century until the Present Time 156
Radana Hojná: Costing and Its Usage in Product Management 162
Helena Jáčová: Assessment of Suitability of Selected Indicators for Specification of Economically Depressed Areas in the Liberec Region 169
Joanna Kogut: Wpływ zmian projektu ustawy o rachunkowości na rachunkowość jednostek gospodarczych 182
Olga Malíková: Leases of the Asset and its Depreciation – Differences in Reporting under the Czech Legislation and Standards IFRS 195

Šárka Nováková: Economic Aspects of the Ecological Risks Assessment of the Industrial Accident 205
Magdalena Swacha-Lech: Istota finansów behawioralnych 211
Jacek Adamek: PLS i jego odwzorowanie w produktach bankowości islamskiej na przykładzie kontraktu *musharakah* 221
Elżbieta Hajduga: Przeglad uwarunkowań rozwoju działalności reasekuracyjnej w Polsce 232
Alicja Janusz: Ekonomiczne przesłanki tworzenia sieci bezpieczeństwa pośredników finansowych 241
Wojciech Krawiec: Realizacja polityki inwestycyjnej polskich funduszy nieruchomości 252
Robert Kurek: Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe zakładu ubezpieczeń – nowe podejście w Solvency II 265
Teresa Orzeszko: Zasady funkcjonowania rezerw na straty kredytowe w argentyńskich bankach 273
Beata Owczarczyk: Analiza porównawcza rozwoju działalności bancassurance we Francji, w Niemczech i w Polsce 289
Agnieszka Ostalecka: Metody przezwyciężania kryzysu azjatyckiego – wybrane aspekty 300
Małgorzata Solarz: Upadłość konsumencka w wybranych krajach 311

Summaries

Arkadiusz Babczuk: Soft Budget Constraints in Municipalities 25
Grażyna Borys: Certificates of Origin as the Cogeneration Supporting Instrument 34
Martina Černíková: Istotne zmiany w prawie podatkowym w kontekście stabilizacji budżetu Republiki Czeskiej 40
Jarosław Dziuba: Implementation of Recovered Revenues in Financial Economy of Districts in Poland 52
Andrzej Koza: The Public Funds for Support of Self-employment Among Handicapped Persons 61
Damian Kubiak: Changes on the Employee Pension Programs' Market in Poland 71
Alina Majczyna: The Meaning of Subsidy Fund in Financial Programmes to Support National Housing 81
Martina Prskavcová: Polityka podatkowa na Tajwanie (Republika Chińska) 89
Ivana Šimíková: Model Mundella-Fleminga oraz fiskalne kryteria konwergencji z Maastricht: potrzeba stabilizacji fiskalnej EMU 95
Jana Šmídová: Czy współczesna książka podatkowa w Republice Czeskiej jest rzeczywiscie książką podatkową? 101
Melania Bąk: Intangible Assets in View of Balance and Tax Law and International Accounting Standards 116
Zdeněk Brabec: Finansowa ocena projektu kapitałowego (konstrukcja toru do minimotocykli) 126

Šárka Čechlovská: Finansowanie projektowe jako alternatywna metoda finansowania przedsiębiorstwa 131
Marketa Dubova, Helena Jacova, Marie Simonova: Analiza korzyści materiałów kursu e-learning „Wybrane problemy zarzadzania finansowego dla różnych grup docelowych użytkowników” 149
Olga Hasprová: Porównanie wybranych elementów pasywów bilansów przedsiębiorstwa i firmy ubezpieczeniowej 155
Josef Horák: Rozwój rachunkowości w Czechach od końca XIX wieku do czasów obecnych 161
Radana Hojná: Kalkulacja kosztów i jej wykorzystanie w zarządzaniu produktem 168
Helena Jáčová: Ocena stosowności wybranych czynników do wyodrębnienia regionów słabiej rozwiniętych w regionie Liberca 181
Joanna Kogut: The Influence of Changes in Accountancy Act Draft on the Accountancy of Business Entities 194
Olga Malíková: Leasing aktywów i ich amortyzacja – różnice w sprawozdawczości według ustawodawstwa czeskiego i standardów IFRS 204
Šárka Nováková: Ekonomiczne aspekty pomiaru ryzyka ekologicznego wypadków przemysłowych 210
Magdalena Swacha-Lech: The Essence of the Behavioural Finance 220
Jacek Adamek: Profit and Loss Sharing and its Representation in Islamic Banking Products Based on the Example of *Musharakah* Contract 231
Elżbieta Hajduga: A Review of Reinsurance Development Causations in Poland 240
Alicja Janusz: Economic Indications for Creating Safety Networks of Financial Intermediaries 251
Wojciech Krawiec: The Realization of Investment Policy of the Polish Investment Fund 264
Robert Kurek: Technical-Insurance Provisions of an Insurance Company – New Attitude in Solvency II 272
Teresa Orzeszko: Loan Loss Provisioning in Argentinean Banks 288
Beata Owczarczyk: Comparative Analysis of the Development of Bancassurance Activity in France, Germany, and in Poland 299
Agnieszka Ostalecka: The Methods of Asian Crisis Overcoming – Chosen Aspects 310
Małgorzata Solarz: Consumer Insolvency in Selected Countries 322

PRACE NAUKOWE UNIWERSYTETU EKONOMICZNEGO WE WROCŁAWIU
Nr 16 2008
Finanse i rachunkowość – teoria i praktyka

Agnieszka Ostalecka

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

METODY PRZEZWYCIĘŻANIA KRYZYSU AZJATYCKIEGO – WYBRANE ASPEKTY

1. Wstęp

Kryzys bankowy, jaki wybuchł w krajach azjatyckich w 1997 r., był bardzo poważnym zjawiskiem niosącym za sobą dalekosiężne skutki. Identyfikacja przyczyn jego wybuchu jest kwestią złożoną, gdyż wskazuje się nie tylko istnienie słabości makroekonomicznych i systemu bankowego, ale także pojawienie się szoków zewnętrznych, jak również wystąpienie zjawiska „zarażania się" od innych krajów regionu. Kryzys ten rozpoczął się bowiem w Tajlandii, a następnie przeniósł się na inne kraje Azji Południowo-Wschodniej, stając się w ten sposób kryzysem o zasięgu regionalnym.

„Rozlewanie się" kryzysu bankowego wynika m.in. z coraz częstszego występowania zachowań stadnych, co można tłumaczyć tym, że decyzje na rynkach finansowych są często naśladowane przez innych uczestników, gdyż strategia działania większych instytucji opiera się na dążeniu do osiągania wyników nie gorszych niż konkurenci. Taka polityka skłania więc do podążania za trendem, a w konsekwencji do pogłębiania się trendów rynkowych [4, s. 10]. W momencie wybuchu kryzysu w Tajlandii część inwestorów, dostrzegając podobne problemy gospodarcze i słabości systemu bankowego w innych krajach regionu, rozpoczęła wycofywanie kapitału także z innych krajów, dając początek kryzysowi finansowemu.

Na decyzję o wycofywaniu kapitału miała również wpływ ogólna utrata zaufania do całego regionu. W ocenie inwestorów następował wzrost ryzyka regionu, co było przyczyną odpływu kapitału zagranicznego. Wpływ paniki finansowej ujawnił się mocno w przypadku Malezji i Filipin, gdyż kraje te posiadały dużo bardziej

stabilną sytuację niż inne kraje regionu dotknięte kryzysem azjatyckim. Początkowo w krajach zarażonych pojawił się kryzys walutowy, który jednak szybko przekształcił się w kryzys bankowy.

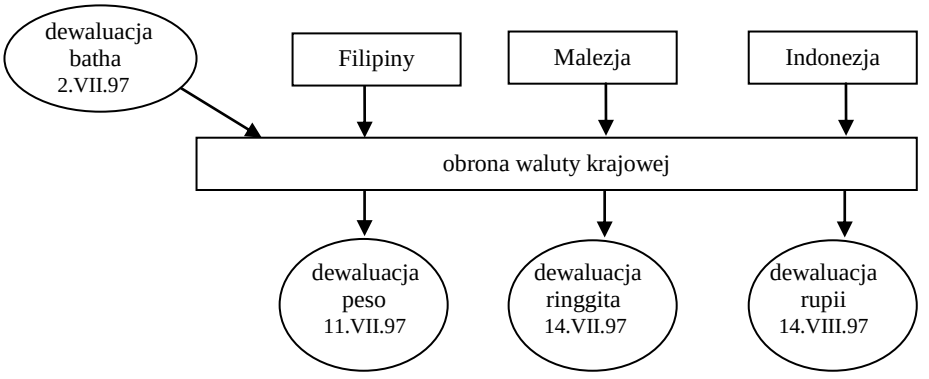

Rys. 1. Wpływ kryzysu tajlandzkiego na inne kraje regionu

Źródło: [6, s. 390].

W sytuacji wystąpienia kryzysu bankowego władze poszczególnych krajów oraz ich banki centralne stanęły przed problemem wyboru właściwych metod jego przezwyciężania. Ogół metod zaradczych wprowadzonych w analizowanych krajach azjatyckich dotkniętych kryzysem bankowym (tj. Tajlandii, Malezji, Indonezji i na Filipinach) można podzielić na dwie zasadnicze grupy działań: działania, których celem było wspomaganie płynności w systemie bankowym oraz działania ukierunkowane na przywrócenie zaufania do systemu bankowego. Poza podobieństwem w kierunkach przeprowadzanych działań, dobór środków służących osiaganiu tych celów, jak i proces ich implementacji wykazywały znaczne różnice w krajach objętych kryzysem.

2. Działania interwencyjne ukierunkowane na przywracanie płynności banków

Analizując pierwszą grupę środków zaradczych, tj. **środków służących wspomaganiu płynności banków**, które na skutek wypływu depozytów tę płynność utraciły i nie miały dłużej możliwości bieżącego regulowania swoich zobowiązań, należy stwierdzić, że w każdym z analizowanych krajów głównym źródłem płynności była **pomoc finansowa banku centralnego**. Dużo mniejsze znaczenie dla banków, które na skutek kryzysu znalazły się w trudnej sytuacji finansowej, miały

pożyczki na rynku międzybankowym, ze względu na to, że w sytuacji kryzysowej występowała ogólna niechęć banków dysponujących nadwyżkami płynności do pożyczania środków osłabionym bankom.

Wobec braku możliwości pożyczania środków na rynku międzybankowym bank centralny musiał dostarczać zasobów płynności w ramach realizacji funkcji pożyczkodawcy ostatniej instancji. Pomoc ta była dla banków bardzo istotna, ponieważ bank centralny, uzupełniając płynność w sektorze bankowym, zapobiegał nadmiernej wyprzedaży aktywów przez banki. Formy pomocy banku centralnego niepłynnym bankom były różne, ale najczęściej przybierały formę: pożyczek, limitów na rachunkach w banku centralnym czy udogodnień dyskontowych.

Pożyczki z banku centralnego były różnie oprocentowane w różnych krajach. Ciekawym przypadkiem była Indonezja, gdzie początkowo bank centralny pożyczał bankom wysoko oprocentowane środki, jednakże obserwując pojawiający się problem trudności z obsługą wysokich rat odsetkowych, który dodatkowo zaostrzał problemy płynnościowe banków, zmieniono podejście do kwestii oprocentowania tych pożyczek. Pomoc finansowa na nowych zasadach była oprocentowana niewiele wyżej od rynkowych stóp procentowych. Natomiast w razie opóźnień w spłacie pożyczek na uzupełnienie źródeł płynności do banków wkraczała inspekcja z banku centralnego kraju z możliwością nałożenia sankcji, np. ograniczających zakres działalności banku czy przekazania go pod nadzór Indonezyjskiej Agencji Restrukturyzacji Banków (IBRA) [7, s. 60].

Doświadczenia Indonezji pokazują zatem, że ustalenie zbyt wysokiego oprocentowania udzielanych pożyczek płynnościowych może doprowadzić do sytuacji, w której bank nie będzie w stanie unieść ciężaru spłacanych odsetek, co może powodować konieczność ponownego udzielenia finansowego wsparcia przez bank centralny.

W sytuacji, gdy istniejące regulacje prawne dawały małe możliwości udzielania finansowego wsparcia przez bank centralny, kraje dotknięte kryzysem dążyły do zmiany regulacji prawnych, które ułatwiałyby lub rozszerzały zakres świadczonej pomocy (Indonezja).

Innym źródłem płynności, poza bezpośrednim finansowym wsparciem banków w formie pożyczek, były również działania polegające na **obniżeniu poziomu rezerw obowiązkowych**. Takie działania podjęła Malezja.

Natomiast Bank Centralny Filipin w celu poprawy sytuacji płynnościowej banków podjął decyzje o **obniżeniu poziomu rezerw ogólnych i celowych**. Przesłanką podjęcia takiego działania było również pośrednio zwiększenie podaży kredytów dla sektora prywatnego.

3. Działania interwencyjne ukierunkowane na przywracanie zaufania do systemu bankowego

Oprócz opisanych wcześniej działań na rzecz zwiększania płynności w systemie bankowym, drugi zasadniczy kierunek działań miał na celu przywrócenie zaufania do systemu bankowego.

Jednym ze sposobów walki z kryzysem bankowym, którego bezpośrednim celem jest przywrócenie zaufania do systemu bankowego, jest **wprowadzenie systemu gwarantowania depozytów**. Aby jednak system ten był efektywny i spełniał właściwie swoją rolę w przywracaniu zaufania, musi on być tak skonstruowany, aby wypłata środków deponentom na skutek upadłości banku była w miarę możliwości jak najszybsza. Długie zwlekanie z wypłatą środków powoduje bowiem, że system ten nie spełnia właściwie swojej roli w przywracaniu zaufania. Wynika to stąd, że długotrwały proces wypłaty środków powoduje, poza utratą zaufania, straty deponentów wynikające z często towarzyszącej kryzysom bankowym deprecjacji waluty (która może być pogłębiona dodatkowo przez często występujący wraz z kryzysem bankowym kryzys walutowy), a także zazwyczaj rosnącej inflacji. Wszystko to przyczynia się do osłabienia wiarygodności systemu gwarantowania depozytów i nie powstrzymuje zjawiska masowego runu na banki.

Podobnie jest w przypadku ustalenia zbyt niskiego limitu gwarancji wypłaty środków w sytuacji upadłości banku. Świadomość deponentów, że są w stanie odzyskać zaledwie niewielką część zdeponowanych środków, nie powstrzymuje ich od wycofywania depozytów, a więc nie ogranicza zjawiska paniki bankowej.

Z kolei wprowadzenie systemu gwarancji pełnych, chociaż jest teoretycznie najlepszym rozwiązaniem w procesie przywracania zaufania, osłabia dyscyplinę rynkową, kreując zachowania *moral hazard*. Deponenci lokują wówczas swoje środki w banku, który oferuje najwyższe oprocentowanie bez względu na to, czy bank ten działa w sposób bezpieczny, czy nie.

Oprócz wprowadzenia zinstytucjonalizowanego systemu gwarancji pełnych, innym stosowanym rozwiązaniem w trakcie kryzysu, mającym na celu powstrzymanie paniki bankowej i przywrócenie zaufania, było zapewnienie władz o **objęciu wybranych lub wszystkich depozytów gwarancjami państwowymi**. W Indonezji, początkowo wobec braku sformalizowanego systemu gwarantowania depozytów, rząd ogłosił wprowadzenie ochrony drobnych deponentów, tj. takich, których depozyty nie przekraczały 20 mln rupii. Liczono, że wprowadzenie ochrony drobnych deponentów spowoduje przywrócenie zaufania do systemu bankowego, jednakże to nie nastąpiło, gdyż oczekiwano dalej idących kroków, tj. wprowadzenia pełnego sformalizowanego systemu gwarantowania depozytów. W obliczu braku poprawy sytuacji zdecydowano zatem o wprowadzeniu pełnych gwarancji dla deponentów i wierzycieli banków krajowych z wyłączeniem podmiotów, które posia-

dały co najmniej 10% akcji banku oraz depozytów podmiotów powiązanych [2, s. 32].

W Tajlandii z kolei zbyt szerokie ustalenie zakresu gwarancji, tzn. objęcie nimi poza deponentami także wierzycieli banków i instytucji finansowych, spowodowało, że deponenci wątpili w wiarygodność Banku Centralnego co do możliwości spełnienia tych gwarancji, w związku z czym ogłoszone gwarancje nie powstrzymały paniki bankowej.

Działaniem, które w widoczny sposób wpływa stabilizująco na sytuację systemu bankowego i gospodarki dotkniętej kryzysem, jest otrzymanie **wsparcia od międzynarodowych instytucji finansowych**, w tym Międzynarodowego Funduszu Walutowego czy Banku Światowego. Chodzi tu przede wszystkim o finansowe wsparcie, ale również np. o pomoc w opracowaniu programu reform pomagających przywrócić stabilność finansową, w tym w szczególności programów restrukturyzacji systemu bankowego. Często zresztą oba kierunki pomocy były ze sobą ściśle powiązane, gdyż MFW w zamian za udzielenie finansowego wsparcia oczekiwał od kraju korzystającego z tej pomocy wprowadzenia konkretnych działań stabilizacyjnych. Zazwyczaj też warunkiem uzyskania pożyczki z MFW było spełnienie określonych wymogów.

Tajlandia, oprócz finansowego wsparcia z MFW, zdołała pozyskać wsparcie od rządu Japonii, Banku Światowego i Azjatyckiego Banku Rozwoju, jak również rządu Australii, Chin, Hongkongu, Malezji i Singapuru, USD, Indonezji i Korei Południowej. Opracowany z udziałem ofiarodawców program stabilizacji poruszał następujące zasadnicze kwestie: restrukturyzację sektora finansowego (w tym m.in. zamknięcie niewypłacalnych instytucji finansowych, udzielanie pomocy płynnościowej, szeroko rozumiane reformy systemu finansowego stwarzające warunki do stabilnego funkcjonowania banków i instytucji finansowych), zmianę polityki fiskalnej (osiągnięcie nadwyżki budżetowej w wysokości 1% PKB, co pozwoliłoby sprostać kosztom restrukturyzacji sektora finansowego) oraz zmianę polityki monetarnej i polityki kursu walutowego (ograniczenie interwencji w obronie kursu własnej waluty jedynie do wygładzania wahań kursu walutowego) [9, s. 26-27].

Filipiny również otrzymały finansowe wsparcie, zarówno od MFW, jak i od Banku Światowego, na przeprowadzenie programu reform systemu bankowego, który zakładał m.in. zaostrzenie regulacji ostrożnościowych i zbliżenie ich do międzynarodowych standardów, wzmocnienie i poprawę efektywności działania nadzoru bankowego, a także wspieranie konsolidacji sektora bankowego przeprowadzanej na zasadach rynkowych.

Z różnych form finansowego wsparcia przez MFW korzystała większość krajów azjatyckich objętych kryzysem. Wyjątek stanowiła Malezja, która jako jedyna nie korzystała z pomocy MFW i zdołała sama uporać się z kryzysem bankowym.

W przypadku kryzysu płynnościowego międzynarodowa pomoc przeznaczana była zazwyczaj na rozszerzenie funkcji pożyczkodawcy ostatniej instancji. Drugim

podstawowym przeznaczeniem pomocy finansowej instytucji międzynarodowych było przeprowadzenie **reform systemu bankowego**, w tym **programu restrukturyzacji banków**.

Wprowadzane reformy systemów bankowych krajów objętych kryzysem zakładały zazwyczaj reformy systemów regulacyjnych i nadzorczych, w tym [7, s. 29-30]:

- zaostrzenie kryteriów klasyfikacji kredytów i wprowadzenie bardziej restrykcyjnej polityki tworzenia rezerw na kredyty zagrożone,
- podniesienie minimalnych wymagań kapitałowych z określeniem czasu na dostosowanie do nowych norm kapitałowych,
- wprowadzenie norm wyznaczających maksymalne dopuszczalne limity ekspozycji na ryzyko walutowe lub ryzyka branżowe (np. ryzyko związane z sektorem nieruchomości – limit wprowadzony w Malezji),
- zaostrzenie zasad udzielania kredytów powiązanych,
- zaostrzenie i zwiększenie kompetencji nadzoru bankowego.

Z zaostrzaniem kryteriów klasyfikacji kredytów mieliśmy do czynienia w przypadku trzech z czterech analizowanych krajów, tj. Tajlandii, Malezji i Indonezji. W Tajlandii, aby zapobiec pogarszaniu się sytuacji finansowej banków, nowe zasady tworzenia rezerw wprowadzano stopniowo, tj. co pół roku następował wzrost poziomu rezerw aż do docelowego, którego osiągnięcie planowane było na 2000 r. Ponadto w większości krajów podniesiono wskaźnik adekwatności kapitałowej oraz minima kapitałowe dla banków i instytucji finansowych. Jedynie w Indonezji czasowo obniżono wskaźnik adekwatności kapitałowej ze względu na powszechnie występujące niedokapitalizowanie banków. Wskaźnik adekwatności kapitałowej został czasowo obniżony do 4%, jednak począwszy od 2000 r., został przywrócony minimalny poziom wskaźnika, tj. 8% [7, s. 61].

Działania podejmowane w ramach programów reform systemu bankowego obejmowały ponadto wspieranie procesów konsolidacji sektora bankowego (co było celem pośrednim wzmacniania kapitałowego banków), stworzenie procedur wyjścia z rynku dla niewypłacalnych banków czy zaostrzenie zasad licencjonowania działalności bankowej. Programy restrukturyzacji sektora bankowego często zakładały też powołanie różnego rodzaju instytucji, które miały na celu wspomaganie tego procesu.

W Tajlandii, w związku z przeprowadzanym procesem restrukturyzacji systemu bankowego, powołano do życia następujące instytucje: Financial Restructuring Authority – FRA (do rozwiązywania problemów instytucji finansowych, w których dokonano interwencji) oraz Korporację Zarządzania Aktywami (Asset Management Corporation – AMC) do zajęcia się niskiej jakości aktywami instytucji finansowych przejętych przez Fundusz Rozwoju Instytucji Finansowych.

W Malezji powołano do życia trzy instytucje, które miały pomóc w restrukturyzacji i przywróceniu stabilności systemu bankowego, tj. Danaharta – agencja

zarządzająca aktywami niskiej jakości, Danamodal – agencja zajmująca się dokapitalizowaniem banków oraz Komisja Restrukturyzacji Zadłużenia Przedsiębiorstw (Corporate Debt Restructuring Committee – CDRC) [8, s. 73].

W Indonezji powołano na okres 5 lat, pozostającą pod kontrolą Ministerstwa Finansów, Indonezyjską Agencję Restrukturyzacji Banków IBRA (Indonesian Bank Restructuring Agency) – instytucję, której podstawowym celem działania było zamykanie, łączenie, przejmowanie lub dokapitalizowanie banków znajdujących się w trudnej sytuacji finansowej (które następnie mogły być sprzedane), a także zarządzanie aktywami o obniżonej jakości banków, w których dokonano interwencji. Natomiast w celu rozwiązania problemów istniejących w sektorze przedsiębiorstw powołano do życia Indonezyjską Agencję Restrukturyzacji Zadłużenia (Indonesian Debt Restructuring Agency – IDRA), której celem działalności było m.in. stworzenie rozwiązań, na mocy których banki mogły restrukturyzować zadłużenie swoich klientów – przedsiębiorstw znajdujących się w trudnej sytuacji finansowej [2, s. 32, 37].

Ze względu na wykorzystanie publicznych pieniędzy zasady restrukturyzacji powinny się opierać na założeniu znalezienia najbardziej ekonomicznego wykorzystania pieniędzy publicznych i znalezienia najmniej kosztownego rozwiązania problemów instytucji finansowych. Ponadto w procesy restrukturyzacji systemu finansowego powinny być wbudowywane mechanizmy ograniczające *moral hazard*. Na przykład w Malezji, aby ubiegać się o dokapitalizowanie z *Danamodal*, bank musiał spełniać kilka warunków, w tym m.in.: konieczność pokrycia pierwszych strat, jakich doświadcza bank z kapitału akcjonariuszy, sporządzenie wyceny przez uznaną firmę audytorską przed podjęciem decyzji o dokapitalizowaniu czy wprowadzenie do zarządu banku co najmniej dwóch przedstawicieli instytucji dokapitalizującej bank, z których jeden miał objąć stanowisko dyrektora wykonawczego lub prezesa zarządu [5, s. 65].

W Indonezji z kolei plan restrukturyzacji banków prywatnych zakładał ich podział na trzy kategorie i w zależności od tego decydowano o możliwości ubiegania się przez te banki o środki publiczne [3, s. 19]:

- Banki kategorii A były to banki, które posiadały współczynnik adekwatności kapitałowej na poziomie minimum 4% – w odniesieniu do tych banków program nie zakładał konieczności ich dofinansowania pieniędzmi publicznymi,
- Banki kategorii B – banki, których współczynnik adekwatności kapitałowej był niższy niż wymagane 4%, ale wyższy niż –25%; banki te miały możliwość otrzymania rządowego dofinansowania po uprzednim przedstawieniu biznesplanu pozytywnie zaopiniowanego przez niezależnego doradcę. Warunkiem pomocy było ponadto zapewnienie własnych środków w wysokości 20% kwoty potrzebnej do spełnienia 4-procentowego wymogu, a spełnienie tego warunku uprawniało do otrzymania brakujących 80%; rząd otrzymywał w zamian odpowiednią ilość akcji uprzywilejowanych, które miały zostać przekształcone

w akcje zwykłe w dwóch sytuacjach: albo w przypadku, jeżeli bank nie będzie w stanie spełnić wymogu adekwatności kapitałowej, albo po 3 latach; jednocześnie zarządowi banku przyrzeczono pozostawienie kontroli nad bankiem w codziennych decyzjach z jednoczesną opcją pierwszeństwa wykupu tych akcji od rządu po 3 latach,

- Banki kategorii C – banki ze współczynnikiem adekwatności kapitałowej poniżej –25%; uznane one zostały za banki zbyt słabe, aby otrzymać pomoc z pieniędzy publicznych.

W sytuacji utrzymywania się problemów płynnościowych banków, które mogły zagrozić ich wypłacalności, lub w sytuacji stwierdzenia niewypłacalności nadzór bankowy dokonywał **interwencji** w działalność takich banków. Ich celem było wprowadzenie działań naprawczych, które pozwoliłyby bankom odzyskać utraconą stabilność finansową. Ważne jest przy tym, aby takie działania korygujące były wprowadzone bez zbędnej zwłoki.

Na tle innych krajów negatywnie należy ocenić postawę władz Tajlandii, które w odróżnieniu od stanowczych działań podjętych w stosunku do instytucji finansowych w przypadku banków, nawet niewypłacalnych, wstrzymały się od interwencji. Powód takiej decyzji związany był z przeświadczeniem społeczeństwa o tym, że problemy finansowe dotyczą tylko instytucji finansowych, podczas gdy banki są w miarę stabilne. W tej sytuacji rząd nie chciał zmieniać tego przekonania, gdyż obawiał się runu na banki w przypadku zorientowania się co do ich rzeczywistej kondycji finansowej. Jednakże „przymykanie oka" i dalsze ignorowanie działania w systemie bankowym niewypłacalnych banków bez dokonywania interwencji w ich działalność powodowało tylko pogarszanie sytuacji finansowej tych banków i rozszerzenie się problemów na cały system bankowy, co ostatecznie przyczyniło się zwiększenia kosztów kryzysu.

Przeprowadzane interwencje, poza zdiagnozowaniem sytuacji finansowej banków, miały również na celu podjęcie odpowiednio dobranych działań naprawczych. W razie stwierdzenia poważnych problemów z wypłacalnością poszczególnych banków funkcjonujących w systemie bankowym dotkniętym kryzysem władze stają przed problemem: czy **zamknąć niewypłacalny bank**, czy zezwolić mu na kontynuowanie działalności z jednoczesną świadomością konieczności udzielania mu pomocy płynnościowej. Problem podjęcia właściwej decyzji staje się szczególnie poważny, jeżeli przedmiotem rozważań jest bank o szczególnym znaczeniu dla systemu bankowego (zazwyczaj duży bank). Wtedy często podejmuje się decyzję o niezamykaniu banków w myśl zasady „zbyt duży, żeby upaść" (*too big to fail* – TBTF) lub „zbyt ważny, żeby upaść" (*too important to fail* – TITF) z obawy o możliwość wywołania zjawiska paniki bankowej. Istnieje natomiast ryzyko popadnięcia w pułapkę działalności pomocowej, która jeżeli nie pomoże bankowi odzyskać wypłacalności, przyczyni się tylko do zwiększenia kosztów kryzysu.

Na przykład w Indonezji, podjęcie decyzji o zamknięciu jednego z największych banków funkcjonujących na tamtejszym rynku, tj. Banku Summa, przyczyniło się do utraty zaufania do całego systemu bankowego i masowego runu na banki. Stało się tak po części dlatego, że klienci tego banku, jak również inni deponenci i inwestorzy nie otrzymali jasnych informacji o przesłankach podjęcia takiej decyzji czy o jej konsekwencjach.

Po tych zdarzeniach władze Indonezji zmieniły podejście do kwestii zamykania niewypłacalnych banków, przyjmując założenie ratowania banków za wszelką cenę. Zmiana podejścia banku centralnego osłabiła jednak dyscyplinę rynkową, nasilając zjawiska *moral hazard*. Działo się tak dlatego, że banki, mając świadomość tego, że bank centralny nie pozwoli im upaść, prowadziły działalność w sposób ryzykowny, kierując się wyłącznie kwestią zyskowności i zapominając o konieczności zapewnienia bezpieczeństwa, przestrzegania norm ostrożnościowych czy właściwego procesu zarządzania ryzykiem.

Gdy niedługo później Indonezja ponownie stanęła przed koniecznością zamknięcia niewypłacalnych banków, co było jednym z elementów programu opracowanego wspólnie z MFW, proces ten został przeprowadzony tak, aby zminimalizować negatywny wpływ tej decyzji na system bankowy. Społeczeństwo zostało bardzo dokładnie poinformowane o szczegółowych kryteriach wyboru banków przeznaczonych do zamknięcia, jak również o tym, że depozyty zamykanych banków będą transferowane do banku państwowego. Dzięki zdecydowanie lepszej polityce informacyjnej udało się przeprowadzić proces zamykania banków bez specjalnego wpływu tego wydarzenia na zaufanie do systemu bankowego.

Doświadczenia Indonezji pokazują więc, że poza trafnością samej decyzji o zamknięciu bądź nie niewypłacalnego banku, bardzo ważny jest sposób, w jaki ten proces zostanie przeprowadzony.

W procesie opanowywania kryzysu bankowego w krajach azjatyckich również nie uniknięto błędnych decyzji, których skutki utrudniały stabilizację sytuacji. Przykładowo, wprowadzany w Indonezji program stabilizacji sektora bankowego był oceniany pozytywnie, jednakże błędy popełnione przy jego wprowadzaniu w życie, a szczególnie nieprawidłowości w zamykaniu banków, podważyły zaufanie do systemu bankowego.

Sprzecznie ocenianym działaniem było natomiast ograniczenie w swobodnym wypływie kapitału zagranicznego zastosowane w Malezji. Negatywnie oceniły takie posunięcie agencje ratingowe, które w odpowiedzi na to obniżyły ratingi Malezji. Pod wpływem negatywnej oceny instytucji ratingowych, jak również rynków finansowych i inwestorów, władze zdecydowały o stopniowym rozluźnieniu nałożonych restrykcji, zamieniając je z czasem na podatek od wypływu kapitału. Pojawiają się jednak głosy (por. [1, s. 1]), że właśnie to działanie pozwoliło krajowi ograniczyć skutki kryzysu i przyspieszyć stabilizację.

Inną bardzo istotną kwestią w procesie zarządzania sytuacją kryzysową jest szybkość reakcji władz. Natychmiastową reakcję władz można było zaobserwować na Filipinach, gdzie władze równocześnie z uwolnieniem kursu peso zaostrzyły politykę monetarną i fiskalną, w tym dokonały natychmiastowego podniesienia stóp procentowych. Działania te, choć nie były w stanie całkowicie powstrzymać, to na pewno ograniczyły tempo wycofywania się kapitału. Dodatkowo, aby ograniczyć wpływ skutków pojawienia się kryzysu azjatyckiego na system bankowy Filipin, władze rozpoczęły wdrażanie kompleksowego programu reform systemu bankowego wspieranego przez MFW i Bank Światowy. Dzięki błyskawicznej reakcji władz koszt kryzysu bankowego na Filipinach był najniższy spośród analizowanych krajów objętych kryzysem azjatyckim.

Podsumowując, należy stwierdzić, że oprócz trafnego doboru konkretnych środków zaradczych bardzo istotną kwestią jest szybkość reakcji władz i podjęcie działania już w momencie pojawienia się pierwszych symptomów kryzysu. Odpowiednio szybka reakcja władz i błyskawiczne wprowadzenie działań interwencyjnych, poprzez zapobieżenie rozprzestrzenianiu się kryzysu, powoduje ograniczenie rozmiarów kryzysu i ogranicza skalę jego negatywnych następstw, a przez to przyczynia się do zmniejszenia kosztów kryzysu bankowego.

Literatura

[1] Dornbusch R., *Malaysia. Was It Different?*, NBER Working Paper 2001 nr 8325.

[2] Enoch Ch., Baldwin B., Frécaut O., Kovanen A., *Indonesia: Anatomy of Banking Crisis. Two Years of Living Dangerously 1997-1999*, „IMF Working Paper" 2001 nr 01/52.

[3] Enoch Ch., *Interventions in Banks During Banking Crisis: The Experience of Indonesia*, „IMF Policy Discussion Paper" 2000, PDP/00/2.

[4] Heribert D., *Crises in Asia or Crisis of Globalization?*, „CSGR Working Paper", November 1998 nr 15/98.

[5] IMF, *Malaysia: Selected Issues*, „IMF Staff Country Report" nr 99/86, Waszyngton 1999.

[6] *Kryzysy bankowy. Przyczyny i rozwiązania*, red. M. Iwanicz-Drozdowska, PWE, Warszawa 2002.

[7] Lindgren C.J., Baliño T.J.T., Enoch Ch., Gulde A.M., Quintyn M., Teo L., *Financial Sector Crisis and Restructuring Lessons from Asia*, „IMF Occasional Paper" 1999 nr 188.

[8] Meesook K., Lee I.H., Liu O., Khatri Y., Tamirisa N., Moore M., Krysl M.H., *Malaysia: From Crisis to Recovery*, „IMF Occasional Paper" 2001 nr 207.

[9] Nabi I., Shivakumar J., *Back from the Brink: Thailand's Response to the 1997 Economic Crisis*, World Bank 2001.

THE METHODS OF ASIAN CRISIS OVERCOMING – CHOSEN ASPECTS

Summary

The main objective of this article is a presentation of the methods of East Asian crisis overcoming. The interventional activities used to meet this goal were proceeded in two directions: remedies consist in decreasing shrinking liquidity in banking system and methods concentrated on restoring confidence to the banking sector. The most important actions taken in order to restore liquidity in the banking system were liquidity support from the central bank and decreasing the level of banks financial reserves. Whereas the remedies directed on restoring confidence were as follows: enforcing deposit insurance system, financial support from international financial institutions (IMF, World Bank), and conducting the reforms of the banking system therein the programme of banks restructuring.